

Prof. dr hab.
Czesław Jeśman

Dr Krzysztof Kopociński

Dr Zbigniew Kopociński

Łódź – UM

**PULKOWNIK PROFESOR PAWEŁ SEGAL (1919-2012)
– WOJENNY BOHATER I ZNAKOMITY OKULISTA**

Abstract

Paweł Segal (1919-2012) Polish physician, scientist, head of Department of Ophthalmology at the Military Medical Academy in Lodz. In 1937, he graduated from the prestigious Tadeusz Kosciuszko National Co-educational Gymnasium in Rowne. Then he enrolled at the Faculty of Medicine of the Jan Kazimierz University of Lwow (UJK). On December, 1943, he became a physician of the Polish Independent Special Battalion (colloquially called the Assault Battalion). On January, 1945, 2nd Lt Paweł Segal was injured during a fight with the Germans. For his exceptional courage during the war awarded the Silver Cross of Virtuti Militari (the highest Polish distinction). His scientific interest was focused on the problems of physiology of view, injury and infections (especially fungal) of the eye, eye syndroms in systemic diseases. He was the author of over 150 scientific publications, including three books. The crowning achievement his academic career was obtaining in 1962 title of professor. On April 1968 discharged from the military service because of anti-Semitic purges in the army. He died June 26, 2012, in US.

Streszczenie

Paweł Segal (1919-2012) polski lekarz, naukowiec, szef Katedry Okulistyki Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi. W 1937 roku ukończył prestiżowe Państwowe Gimnazjum Koedukacyjne im. Tadeusza Kościuszki w Równem. Następnie wstąpił na Wydział Lekarski Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (UJK). W grudniu 1943 roku został lekarzem Polskiego Samodzielного Batalionu Specjalnego (zwany potocznie Batalionem Szturmowym). W styczniu 1945 roku podporucznik Paweł Segal został ranny podczas walki z Niemcami. Za wyjątkowe męstwo podczas wojny odznaczony srebrnym Krzyżem Virtuti Militari (najwyższym odznaczeniem bojowym). Jego zainteresowania naukowe ogniskowały się wokół problematyki fizjologii widzenia, urazów i infekcji (szczególnie grzybiczych) oczu, objawach ocznych w chorobach systemowych. Był autorem ponad 150 publikacji naukowych, w tym trzech książek. Ukoronowaniem jego kariery naukowej było uzyskanie tytułu profesora w 1962 roku. W kwietniu 1968 roku zwolniony z armii z powodu czystek antysemitycznych. Zmarł 26 czerwca 2012 roku w USA.

Wprowadzenie

Paweł Segał (1919-2012) to polski lekarz, naukowiec, szef katedry okulistyki Wojskowej Akademii Medycznej (WAM) w Łodzi. Szczególnym polem jego zainteresowań zawodowych były infekcje gałki ocznej trudno poddające się leczeniu. Był nauczycielem wielu młodych adeptów sztuki medycznej, którzy w późniejszym okresie stali się wybitnymi przedstawicielami okulistyki w Polsce. W okresie wojny służył w spadochronowej jednostce specjalnej Wojska Polskiego, zrzucony na tyły frontu, brał bezpośredni udział w walkach z niemieckim okupantem, za co odznaczony został krzyżem *Virtuti Militari* – najwyższym polskim odznaczeniem bojowym. Po wojnie robił karierę naukową, został profesorem i szefem Katedry i Kliniki Okulistyki Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi. W 1968 roku, ze względu na antysemickie czystki w armii, zwolniony ze służby. W 1971 roku wyemigrował do USA, gdzie mieszkał do końca życia.

Lata młodości i edukacja

Paweł Segał urodził się 29 listopada 1919 roku w Równem, w województwie wołyńskim, na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Jego rodzicami byli Borys i Elżbieta Segałowie, rodzina o żydowskich korzeniach należąca do klasy średniej. Był to okres świeżo po odzyskaniu przez Polskę niepodległości po 123 latach okupacji przez Rosję, Prusy i Austro-Węgry. Kraj zupełnie wyniszczony przez działania wojenne podczas I wojny światowej, szczególnie tereny wschodnie, gdzie dodatkowo panowały epidemie groźnych chorób zakaźnych np. tyfusu, czerwonki, grypy hiszpanki i innych¹. Sytuacja była zatem skrajnie trudna i wymagała wielkiego wysiłku całej rodziny, by przetrwać ten trudny czas. Ojciec Pawła był młodym lekarzem, który dwa lata wcześniej ukończył studia i rozpoczął pracę w swym zawodzie. W 1919 roku powołany, jak duża część cywilnych lekarzy, do służby w szeregach Wojska Polskiego w związku z eskalacją konfliktu zbrojnego z bolszewicką Rosją. Dopiero zwycięstwo w bitwie warszawskiej w sierpniu 1920 roku zdecydowało o powodzeniu i wygranej Polski w tym konflikcie. Efektem była demobilizacja i powrót do domu zmobilizowanych lekarzy, w tym porucznika Borysa Segala, który jako oficer rezerwy uzyskał przydział do kadry zapasowej 2. batalionu sanitarnego. Doświadczenia wojenne zaowocowały nabyciem przez niego umiejętności chirurgicznych, które wykorzystywał na co dzień w swojej praktyce prywatnej. W Równem cieszył się dużym szacunkiem i uznaniem, swój gabi-

¹ Czesław Jeśman: Profesorowie i docenci Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi im. gen. dyw. prof. Bolesława Szareckiego. Łódź 2008, s. 252-253; Tenże: Choroby zakaźne w Wojsku Polskim w latach 1918-1939 jako zagadnienie epidemiologiczne i rofilaktyczno-lecznicze. Rozprawa habilitacyjna, Łódź 1997 s. 22, 37, 46; Stefan Kieniewicz: Historia Polski 1795-1918. Warszawa 1987 s. 13-30, 544-550

net lekarski rozbudował do poziomu 10. łóżkowej prywatnej lecznicy mieszczącej się przy ulicy Pocztowej 7².

Powodzenie zawodowe zapewniało dostateczne środki materialne, aby zadbać o dobre wykształcenie syna. W 1937 roku Paweł ukończył renomowane Państwowe Gimnazjum Koedukacyjne im. Tadeusza Kościuszki w Równem. Następnie podjął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (UJK). Po agresji Niemiec i ZSRR na Polskę w 1939 roku Lwów znalazł się pod okupacją sowiecką. Wydział Lekarski UJK został oddzielony od uniwersytetu jako Lwowski Instytut Medyczny, duża część kadry naukowej została aresztowana bądź deportowana na Syberię. Polscy studenci jeszcze przez krótki czas mogli kontynuować swoje studia w ramach tej nowej struktury, niestety wkrótce znaczna część z nich została wywieziona do łagrów lub wcielona przymusowo do Armii Czerwonej (polskim obywatelom na terenach okupowanych nadano obywatelstwo sowieckie)³.

Służba w wojsku podczas wojny

Paweł Segał został zmobilizowany do 764. Batalionu Budowlanego (Stroitielnyj Batalion tzw. Strojbat) Armii Czerwonej w Swierdłowsku na Uralu. Strojбаты były jednostkami wojskowymi, w których grupowano ludzi niepewnych politycznie, głównie wywodzących się z narodowości podbitych przez sowiecką Rosję np. Polaków, Ukraińców, Litwinów, Łotyszy. Żołnierze nie dostawali broni, wykonywali ciężkie prace fizyczne, głównie przy wyrębie lasu, co odbywało się w bardzo prymitywnych warunkach, przy niesprzyjającej aurze (wyjątkowo niskie temperatury). Paweł Segał pracował początkowo jako prosty robotnik budowlany, gdy przełożeni dowiedzieli się o jego studiach medycznych został felczerem w swej jednostce. W 1942 roku zdołał uzyskać zwolnienie z armii i zgodę na kontynuację nauki medycyny w Instytucie Medycznym w Swierdłowsku, gdzie w 1943 roku z wyróżnieniem otrzymał dyplom lekarza⁴. Następnie wstąpił do Wojska Polskiego tworzonego na terenie ZSRR, w dniu 17 września 1943 roku został młodszym lekarzem 5. Pułku Piechoty 2. Dywizji Piechoty im. Józefa Dąbrowskiego. W grudniu 1943 roku przeniesiono go do Polskiego Samodzielnego Batalionu Specjalnego (zwany potocznie Batalionem Szturmowym), który stacjonował w miejscowości Bieloomut, w okręgu łukawieckim obwodu moskiewskiego. Po przejściu przeszkolenia spadochronowego i dywersyjno-zwiadowczego w 1944 roku zrzucony wraz z radiotelegrafistką na tyły frontu w rejonie Borów Tucholskich (Pomo-

² *Rocznik oficerski rezerw*. Warszawa 1934 s. 744

³ Wanda Wojtkiewicz-Rok: *Lata chwały i dni grozy. Studia nad dziejami Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie*. Toruń 2012 s. 255-260; Jan Draus: *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie 1918-1946. Portret kresowej uczelni*. Kraków 2007 s. 77; Czesław Jeśman: *Profesorowie i docenci...*, s. 252-253

⁴ Czesław Jeśman: *Profesorowie i docenci...*, s. 252-253

Pułkownik profesor Paweł Segał (1919-2012)

rze, północna część Polski). Współpracował tam z grupą „Wołga” ppor. Jana Miętkiego pseudonim „Wirski”, gdzie pełnił funkcję lekarza (pseudonim „Dr Suski”). Zadaniem komandosów było głównie dostarczanie informacji wywiadowczych na temat kolejowych transportów wojskowych oraz miejsc rozlokowania niemieckich jednostek pancernych w rejonie Czerska i Czarnej Wody. Działalność ta umożliwiła wojskom I Frontu Białoruskiego łatwe zniszczenie sił niemieckich na tym terenie. W styczniu 1945 roku ppor. P.Segał został ranny podczas walki z Niemcami pod miejscowością Wielkie Gacno. Za wyjątkowe męstwo i poświęcenie podczas działań wojennych odznaczony srebrnym Krzyżem Virtuti Militari (najwyższe polskie odznaczenie bojowe)⁵.

⁵ Witold Majewski: Służba zdrowia 1 Armii wojska Polskiego 1943-1945. Warszawa 1976 s. 19; Józef Milewski: Szlakiem wyzwolenia. *Kociewski Magazyn Regionalny* 1987 nr 2 s. 24-28; Czesław Jeśman: Profesorowie i docenci..., s. 252-253

Kariera okulisty

Po kapitulacji III Rzeszy Polska nie stała się niestety w pełni suwerennym krajem, lecz znalazła się w strefie dominacji ZSRR. W wyniku postanowień traktatu w Jałcie i Poczdamie państwo polskie straciło swoje wschodnie terytoria, w tym Wołyń z rodzinną miejscowością Pawła Segła czyli miasteczkiem Równe. Był to zapewne jeden z powodów, dla których ten doświadczony lekarz frontowy pozostał w armii i zamieszkał w Warszawie. Pełnił funkcję lekarza okulisty w Centralnej Poliklinice Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, jednocześnie jako wolontariusz rozwijał swe umiejętności zawodowe w Klinice Okulistyki Uniwersytetu Warszawskiego pod kierunkiem prof. Władysława Melanowskiego (1888-1974). W 1950 roku uzyskał stopień doktora medycyny na podstawie pracy pt. „Pomiary względnej wielkości obrazów wzrokowych w różnowzruczości”, specjalizację z okulistyki zdobył w 1951 roku. Za monografię pt. „Badanie adaptacji narządu wzroku do ciemności” uzyskał stopień docenta. W klinice prof. W. Melanowskiego przeszedł drogę od wolontariusza, przez asystenta do adiunkta⁶.

W 1953 roku mianowany ordynatorem Oddziału Okulistycznego Wojskowego Szpitala Okręgowego w Warszawie. Dwa lata później przeniesiony na stanowisko ordynatora Oddziału Okulistycznego Centralnego Wojskowego Szpitala Klinicznego w Łodzi celem utworzenia tam Kliniki Okulistycznej w tworzonej właśnie Wojskowej Akademii Medycznej. Jego wysiłkiem oddział został rozbudowany i przeniesiony do osobnego budynku z nową, dobrze wyposażoną salą chirurgiczną. W 1958 roku, po utworzeniu Wojskowej Akademii Medycznej, mianowany szefem Katedry i Kliniki Okulistycznej. Ukoronowaniem jego kariery naukowej było uzyskanie w 1962 roku tytułu profesora nadzwyczajnego. Jego zainteresowania naukowe ogniskowały się wokół problematyki fizjologii widzenia, urazów i zakażeń (szczególnie grzybiczych) narządu wzroku, zmian ocznych w chorobach układowych oraz zespołach neurologicznych i dermatologicznych. Był autorem ponad 150 publikacji naukowych, w tym trzech książek: „Pomiary względnej wielkości obrazów wzrokowych w różnowzruczości” (1950), „Badanie adaptacji narządu wzroku do ciemności” (1953), „Grzybicze choroby oka” (1968). Uczestniczył w kilkudziesięciu konferencjach naukowych, gdzie wygłosił około 50 referatów. Promotor 12 doktoratów i opiekun 3 habilitacji. Członek Polskiego Towarzystwa Okulistycznego⁷.

⁶ Hanna Celnik: Okulistyka. W: Dzieje medycyny w Polsce, pod red. Noszczyk W., Supady J. T. 2. Warszawa 2015 s. 455-463; Czesław Jeśman: Profesorowie i docenci..., s. 252-253

⁷ Czesław Jeśman: Profesorowie i docenci..., s. 252-253; Paweł Segał, Marian Kikiela, Stanisław Mrzygłód, Izabela Żeromska-Zbierska: Kartagener's Syndrome with Familial Eye Changes. *American Journal of Ophthalmology*. 1963 nr 55 s. 1043-1049; Paweł Segał, Stanisław Mrzygłód, Jadwiga Smolarz Dudarewicz: Subretinal cysticercosis in the macular region. *American Journal of Ophthalmology*, 1964 nr 57 s. 655-664; Władysław Melanowski: Dzieje okulistyki. Warszawa 1972 s. 391

W kwietniu 1968 roku zwolniony ze służby wojskowej w ramach czystki antysemitycznej w armii, która została rozpętana przez władze komunistyczne rządzące ówczesną Polską. Z uczelni wraz z nim wyrzucono jeszcze kilku medyków żydowskiego pochodzenia, m.in.: płk. prof. Andrzeja Himmela i ppłk. dr. Jerzego Hausera. Przez kilka lat nie mógł znaleźć pracy w zawodzie lekarza, nie dostawał także zgody na opuszczenie kraju, całkowicie załamała się jego kariera naukowa. Dopiero w 1971 roku zdołał wyemigrować do USA, gdzie spędził resztę życia. Zmarł 26 czerwca 2012 roku w miejscowości Madison, w stanie Wisconsin⁸.

Wnioski

Paweł Segal był dzielnym żołnierzem i polskim patriotą, który w czasie wojny przelewał krew za ojczyznę. Za męstwo podczas walki z okupantem udekorowany najwyższym polskim odznaczeniem bojowym, co dość rzadko zdarza się lekarzom. Trauma wojenna nie zabiła w nim powołania zawodowego i miłości do okulistyki. W ciągu 20 lat zrobił błyskotliwą karierę naukową, którą brutalnie przerwały antysemityczne czystki roku 1968. Zmarł w USA, w Polsce niemal zupełnie zapomniany, toteż warto przypomnieć jego sylwetkę.

⁸ <http://www.cressfuneralservice.com/obituary/93059/Paul-Segal/> (dostęp 1 XI 2016); Czesław Jeśman: Profesorem i docenci..., s. 252-253